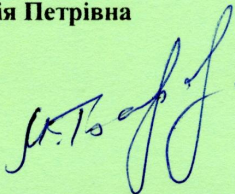

67.9(4УКР)401
Б24

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ НАФТИ І ГАЗУ

БАРАН Марія Петрівна

67.9(4УКР)401 +
74.584(4УКР)
УДК: 351+378
Б24

**МОДЕРНІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ:
МЕХАНІЗМИ ІНСТИТУЦІЙНОГО РЕГУЛЮВАННЯ**

25.00.02 – механізми державного управління

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу.

Науковий керівник – доктор філософських наук, професор
ДЗВІНЧУК Дмитро Іванович,
Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу, завідувач кафедри
державного управління;

Офіційні опоненти: доктор наук з державного управління, професор
ШАРОВ Юрій Павлович,
Дніпропетровський регіональний інститут
державного управління Національної академії
державного управління при Президентові
України, завідувач кафедри менеджменту та
управління проектами;

кандидат наук з державного управління
ЖУРАВЛЬОВА Юлія Олегівна,
Управління освіти і науки Одеської обласної
державної адміністрації, завідувач сектору
вищої освіти, науки та міжнародних відносин.

Захист відбудеться «07» жовтня 2011 року о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 20.052.07 Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу за адресою: 76010, м. Івано-Франківськ, вул. Короля Данила, 13, к. 12-21.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу за адресою: 76019, м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15.

Автореферат розісланий «06» вересня 2011 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.В. Мазак

an2208

ГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

теми. Результативність та ефективність функціонування системи вищої освіти України на початку XXI століття забезпечуватиметься тільки у випадку, коли її не зв'язуватимуть вирішенням тимчасових завдань, породжених економіко-політичною нестабільністю, демографічною кризою, соціокультурним вакуумом. Зрозуміти специфіку стратегічних завдань регулювання модернізаційних процесів у вищій освіті неможливо без чіткого уявлення про функціонування інших інституцій. Гармонійне узгодження освітніх потреб, що є основою визначення стратегічних напрямків реформування системи вищої освіти України, можливе за умов вивчення особливого типу взаємодії освіти з інституційним середовищем.

Враховуючи складні умови політичного, економічного, соціокультурного, екологічного, демографічного розвитку нашої держави можна констатувати, що вища освіта України переживає складний період трансформації, тому роль державних механізмів у модернізації освітньої системи залишається вирішальною. Саме держава за допомогою не тільки прямого контролю, а й непрямих методів економічного, правового, організаційного регулювання має можливість визначати розвиток цієї галузі, тим самим забезпечуючи збереження і примноження національного потенціалу освіти України та позитивні зміни в інших сферах життєзабезпечення суспільства.

Дослідження інституційного регулювання неможливе без вивчення державно-управлінських, політичних, правових, економічних й інших інститутів як таких, що мають безпосередній вплив на модернізаційні процеси у вищій освіті України. Модернізація освіти як соціального інституту перетворюється сьогодні у визначальну стратегічну основу розвитку особистості, суспільства та держави, стає запорукою їх майбутнього.

Наведене дає підстави стверджувати, що дослідження інституційного регулювання модернізації вищої освіти набуває особливої актуальності і його вже не можна відкладати на майбутнє. У цьому контексті актуальними стають завдання вивчення модернізації вищої освіти та вдосконалення механізмів її інституційного регулювання. Міждисциплінарний характер досліджуваної теми зумовлює необхідність опрацювання цілого масиву науково-методичної літератури, що охоплює широке коло державотворчих, освітніх, філософських, економіко-політичних, адміністративних проблем.

Дослідження впливу глобалізації на процеси модернізації в освітній галузі проводили українські вчені, зокрема В. Андрущенко, В. Кремень, Є. Пінчук, Ю. Ткачук, Л. Хижняк й ін. та зарубіжні фахівці М. Квієк, Н. Канаєв, Г. Макбурни, А. Семьонова, С. Семьонов, Ю. Яковець.

Вивченням впливу соціокультурної, економічної, політичної складових розвитку держави на вищу освіту та систему управління нею займалися С. Андрейчук, В. Андрущенко, В. Астахова, В. Вікторов, Д. Дзвінчук,

an 2207 - an 2208

І. Дичківська, М. Дмитриченко, І. Добрянський, К. Корсак, В. Крижко, В. Луговий, А. Мазак, В. Мельник, П. Петровський, В. Плавич, М. Романенко, Ю. Шаров та багато інших, вбачаючи проблемні аспекти традиційної системи освіти в наявності значних диспропорцій між функціонуючою системою освіти і реальними потребами суспільства.

Серед вчених-державознавців, які розробляли питання забезпечення ефективності та якості державного управління у процесі становлення нашої держави, відзначимо Т. Безверхнюк, Т. Бутирську, І. Грицяка, В. Говоруху, Ю. Друка, О. Лазор, В. Стрельцова та ін. Становлення нової освітньої політики та державного управління освітньою галуззю в контексті вивчення питань загальної теорії і практики державного управління та державної політики досліджували М. Білинська, Д. Дзвінчук, О. Дубровка, Ю. Журавльова, Є. Красняков, В. Луговий, В. Савельєв, І. Сікорська, Г. Стасюк та ряд інших.

Дослідження різних аспектів державного регулювання вищої освіти мали місце в науковій практиці як в Україні, так і поза її межами. Економічні аспекти широко розглядалися в роботах Л. Антошкіної, М. Ванієва, Н. Шумар та ін. У працях українських науковців С. Майбороди, О. Жабенка, Л. Прокопенка здійснювався історико-теоретичний аналіз досліджуваної проблеми. Взаємозв'язок державного регулювання та механізмів самоорганізації в управлінні вищою освітою відображено в дослідженнях Н. Колісніченко; державне регулювання діяльності вищих навчальних закладів на ринку освітніх послуг, розвиток приватного сектора освіти розглядав В. Огаренко. Державне регулювання системи вищої освіти досліджували й інші українські науковці (С. Григанська, Л. Коробко й інші) та зарубіжні вчені (Д. Гриднєв, А. Лисенко, В. Степанова, Р. Ростовський).

Разом з тим, актуальним є вивчення малодослідженого питання теоретичного обґрунтування та осмислення саме механізмів інституційного регулювання модернізації вищої освіти.

Зв'язок із науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано на кафедрі державного управління Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу в межах комплексної теми кафедри державного управління «Проблеми безперервної освіти в сучасних умовах соціально-економічного розвитку України» та держбюджетної теми цієї ж кафедри «Освіта як пріоритет державної політики щодо розвитку кадрового потенціалу України» (ДР № 0110U005864). Внесок автора у виконання науково-дослідної роботи полягає у дослідженні механізмів інституційного регулювання вищої освіти, впливу факторів макросередовища на удосконалення механізмів інституційного регулювання вищої освіти України.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є наукове обґрунтування процесу модернізації вищої освіти України та розроблення практичних рекомендацій щодо ефективного функціонування

механізмів інституційного регулювання розвитку вищої освіти в сучасних умовах демократичного державотворення. Для досягнення мети було вирішено такі завдання:

- дослідити еволюцію основних ідей становлення освітньої політики Української Держави на початку XXI століття;
- здійснити науково-теоретичний аналіз організаційно-правового механізму державного регулювання розвитку вищої освіти;
- актуалізувати й обґрунтувати потребу інституційного регулювання модернізації вищої освіти у контексті впливу чинників інституційного середовища;
- простежити тенденції трансформації механізмів інституційного регулювання модернізації вищої освіти у Польщі та Росії з метою впровадження кращих здобутків досліджуваних країн у практику державного управління освітньою галуззю в Україні;
- обґрунтувати потребу дослідження освіти як пріоритетної сфери інституційного регулювання;
- ідентифікувати ключові чинники впливу на модернізацію вищої освіти України та вибір механізмів інституційного регулювання;
- визначити вплив можливостей та загроз макросередовища на освітню систему шляхом застосування адаптованої до освітнього середовища методики ЕТОМ-аналізу та відповідно до результатів аналізу даних сформувати шляхи оптимізації механізмів інституційного регулювання вищої освіти.

Об'єкт дослідження: система державного управління вищою освітою.

Предмет дослідження: механізми інституційного регулювання процесу модернізації вищої освіти України.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що теоретичне висвітлення основ і сутнісний аналіз впливу чинників інституційного середовища на вищу освіту дасть змогу визначити основні напрями модернізації вищої освіти та обґрунтувати механізми інституційного регулювання цього процесу, що відповідають швидкозмінним процесам і тенденціям, які спостерігаються у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Методи дослідження. Теоретичну та методологічну основу дисертаційної роботи становлять фундаментальні положення теорії державного управління, демократичного врядування та державної політики, наукові праці українських і зарубіжних науковців з питань впливу глобалізації на процеси модернізації в освітній галузі; впливу соціокультурної, економічної, політичної складових розвитку держави на систему освіти, наукові принципи і засоби наукового пізнання, які гарантують достовірність результатів, досягнення поставленої мети. У дисертації застосовувалися загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: абстрагування, узагальнення, аналізу і синтезу, індукції і дедукції,

системного аналізу. Теоретичні методи – аналіз, синтез, зіставлення, систематизація, класифікація, узагальнення дали можливість реалізувати гіпотетико-дедуктивний та гіпотетико-індуктивний підходи до науково-теоретичного осмислення отриманих даних щодо розкриття закономірностей динаміки становлення нової освітньої політики, аналізу організаційно-правового механізму державного регулювання вищої освіти, оформлення пропозицій стосовно покращення управління системою освіти.

Застосування порівняльного підходу мало як теоретичне, так і практичне значення. За його допомогою вдалося дослідити особливості трансформаційних процесів у вищій освіті країн постсоціалістичного простору – Польщі та Росії, з метою перенесення кращих результатів у практику регулювання модернізації вищої освіти України. Інституційний метод застосовувався під час дослідження ролі держави, економіки, політики та інших інституцій у регулюванні освітньої галузі. За допомогою матричного методу проводилася адаптація до освітнього середовища методики ЕТОМ-аналізу, впровадження якої передбачало використання методу експертних оцінок.

Наукова новизна одержаних результатів. Отримані теоретичні та практичні результати закладають основу для вирішення важливого наукового завдання державного управління – забезпечення ефективного функціонування механізмів інституційного регулювання процесу модернізації вищої освіти України, що, з одного боку, є підґрунтям для повноцінної реалізації основних елементів концепції гуманітарного розвитку держави, а з іншого – забезпечить суб'єкти державного управління можливостями не тільки визначати чинники впливу на розвиток освітньої галузі, а й регулювати цей вплив через відповідні інститути. Сутність наукової новизни результатів дослідження полягає у тому, що у дисертаційній роботі:

уперше:

- доведено, що процес модернізації вищої освіти України повинен відбуватися з урахуванням чинників інституційного середовища, структурні й функціональні зміни якого потребують розроблення адаптивних механізмів інституційного регулювання;

- досліджено вплив економічних, політико-правових, соціокультурних, демографічних, географічних, технологічних та конкурентних чинників на вищу освіту України шляхом застосування адаптованої до освітнього середовища методики ЕТОМ-аналізу, яка раніше не використовувалася для виявлення впливу можливостей і загроз макросередовища на вищу освіту;

удосконалено:

- підхід до становлення освітньої політики держави на засадах функціонування принципу децентралізації державного управління освітою в частині формування інфраструктури державно-громадського управління

освітньою галуззю та вивчення впливу політичних, правових, економічних та інших інститутів на модернізацію вищої освіти;

- процес виділення освіти як пріоритетної сфери інституційного регулювання, який ґрунтується на наявності таких ознак пріоритетності вищої освіти в сучасній Україні: модернізація вищої освіти – комплексний напрям діяльності України у сфері освіти та запорука результативності здійснення трансформаційних процесів у інших, визначальних для розвитку країни напрямах; однією з найважливіших функцій держави є освітня функція, що має свій предмет, тобто сукупність адміністративно-правових, педагогічно-правових відносин, конституційно-правових, трудових, сімейних та інших правовідносин (що знову ж таки засвідчує комплексний характер освітніх відносин у сфері освіти), на які, зі сторони держави, здійснюється регулятивний вплив;

- механізми інституційного регулювання у сфері вищої освіти шляхом внесення рекомендацій щодо їх покращення, які, на відміну від існуючих, сформовано відповідно до практично отриманих результатів застосування методики ЕТОМ-аналізу;

набули подальшого розвитку:

- вивчення організаційно-правового механізму державного регулювання вищою освітою в частині систематизації освітнього законодавства України за кількістю та типом, станом документів, часом їх прийняття органами влади, співпрацею України з іншими країнами та міжнародними організаціями; в частині внесення та обґрунтування пропозицій до проекту Закону України «Про вищу освіту»; в частині обґрунтування важливості впливу держави на модернізаційні процеси в освітній галузі через застосування законодавчих, фінансово-економічних важелів та державної ідеології;

- аналітико-синтетичне дослідження тих аспектів досвіду застосування механізмів інституційного регулювання модернізації вищої освіти в Польщі та Росії, які можливі для впровадження в практику державного управління вищою освітою в Україні.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення дисертації можуть бути застосовані в процесі розробки стратегії державної освітньої політики, обґрунтуванні напрямів модернізації сучасної системи освіти в Україні та механізмів державного управління освітньою галуззю; в навчально-виховній роботі в закладах освіти; при написанні програм діяльності обласних і міських управлінь освіти і науки; у підготовці лекційних матеріалів із дисциплін «Педагогіка вищої школи», «Університетська освіта», «Вища освіта та Болонський процес» та ін.

Результати проведеного дослідження впроваджено у роботу Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 410 від 04.08.2010 р.), а також Головного управління освіти і науки Івано-Франківської обласної державної адміністрації (довідка № 25 від 09.08.2010 р.).

Результати дисертації практичного спрямування подані для включення у «Програму економічних реформ Президента України на 2010-2014 роки» (розділ «Підвищення стандартів життя», параграф «Реформа системи освіти») (лист № 815/01-18/01 від 09.08.2010 р.); Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти (довідка № 04-22/10-1199 від 09.12.2010 р.) та використані для методичного забезпечення навчального процесу, підготовки й викладання дисципліни «Педагогіка вищої школи» у Педагогічному інституті Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника (довідка № 622 від 23.11.2010 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним авторським дослідженням. Результати і висновки, пропозиції та рекомендації, у тому числі й ті, що характеризують наукову новизну дисертації, одержані автором особисто. У працях, підготовлених у співавторстві з Д. Дзвінчуком, здобувачу належать розробка пропозицій щодо розвитку інфраструктури державно-громадського управління освітою [5] та формулювання напрямів розвитку освітньої політики України [10].

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження обговорювались на всеукраїнських і міжнародних наукових та науково-практичних, науково-методичних конференціях, слуханнях, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції «Наука та практика – 2007» (Полтава, 2007), IX Міжнародній науково-методичній конференції «Проблеми управління якістю підготовки фахівців в умовах інтеграції в міжнародний освітній простір» (Рівне, 2009), Всеукраїнських громадських слуханнях «Політико-правове забезпечення державної служби в органах місцевого самоврядування» (Одеса, 2009), науковій конференції професорсько-викладацького складу Тернопільського національного економічного університету «Економічні, правові, інформаційні та гуманітарні проблеми розвитку України в умовах світової економічної кризи» (Тернопіль, 2009), Міжнародній конференції молодих учених і студентів «Інноваційні процеси економічного і соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід» (Тернопіль, 2010), щорічних Рішельєвських академічних читаннях на тему: «Модернізація державного управління, державної служби і кадрової політики» (Одеса, 2010), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми державного управління та державної служби в умовах постіндустріальної економіки» (Харків, 2010), X Міжнародному науковому конгресі «Державне управління та місцеве самоврядування» (Харків, 2010).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження викладено у дванадцяти одноосібних публікаціях та двох у співавторстві, з них 6 у наукових фахових виданнях, затверджених ВАК України.

Структура та обсяг роботи. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний

обсяг дисертації становить 248 сторінок, з яких 170 сторінок основного тексту. Робота містить 10 рисунків, 13 таблиць, 14 додатків, список джерел із 266 назв.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі розкрито актуальність теми, визначено об'єкт і предмет, мету та завдання дисертаційної роботи, подано методи дослідження, сформульовано наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, висвітлено апробацію результатів та структуру дисертації.

У першому розділі – *«Теоретичні та організаційно-правові засади модернізації вищої освіти України на початку XXI століття»* – проаналізовано наукові праці за темою дисертації, визначено вплив чинників інституційного середовища на модернізацію вищої освіти України.

Досліджено, що вплив глобалізації зумовлює потребу оновлення освітньої парадигми. Опрацьовано праці С. Андрейчука, В. Андрущенко, В. Вікторова, Д. Дзвінчука, О. Дубровки, К. Корсака, В. Лугового, В. Огаренка, В. Плавича, І. Сікорської, Н. Ткачової та інших, які зробили вагомий внесок у вивчення цивілізаційних передумов становлення нової парадигми освіти, аналіз державного управління модернізацією вищої школи, вивчення кризових явищ традиційної освітньої системи України. Здійснено теоретичний аналіз особливостей розвитку освіти третього тисячоліття, який сприяє чіткому осмисленню потреби формування «суспільства знань» та усвідомленню його широкомасштабності, розумінню суті модернізаційних освітніх процесів.

Акцентовано увагу на тому, що формування нової освітньої парадигми вимагає вивчення впливу глобалізації (вектори впливу: «світова економіка – національна держава»; соціальні аспекти глобалізації; глобалізація в системі «людина-природа»; глобалізація в системі «людина-суспільство»; глобалізація в системі «людина-технології» тощо) на інституційне середовище розвитку вищої освіти й застосування фінансово-економічного, організаційно-управлінського, політико-правового, ідеологічного та інших механізмів інституційного регулювання модернізаційних процесів для реалізації мети – створення конкурентоспроможної освіти в Україні, яка у свою чергу має безпосередній вплив на політичні, економічні, правові чинники інституційного середовища.

Висвітлено основні кризові моменти традиційної системи освіти, розроблено пропозиції щодо їх модернізації з урахуванням принципу децентралізації управління та застосуванням механізмів регулювання модернізаційних процесів у вищій освіті України. Констатовано, що існуюча сьогодні традиційна система освіти не задовольняє потреби суспільства й у боротьбі за якість та конкурентоспроможність вимагає поряд із існуючими нормами інтенсивного вивчення та впровадження механізмів інституційного регулювання вищої освіти, а також формування нової освітньої політики.

Привернено увагу до потреби висвітлення у наукових дослідженнях

аспектів розвитку процесу регулювання вищої освіти в контексті взаємовпливу політико-правової, фінансово-економічної, екологічної, соціокультурної та освітньої модернізації українського суспільства. Підсумовано, що врахування взаємодії та взаємовпливу освітньої та інших інституцій сприятиме ефективному веденню державної освітньої політики, спрямованої на реформування державного управління освітньою галуззю в напрямку переходу до державно-громадського управління вищою освітою, проведення активної науково-дослідної діяльності, налагодження партнерських зв'язків та затвердження спільних програм із європейськими університетами, доступності та безперервності освіти для всіх людей, поєднання університетської автономії та державного контролю, законності, антикорупційності, підвищення якості освіти, інноваційності тощо.

Проаналізовано правовий механізм державного регулювання розвитку національного простору вищої освіти, виокремлено позитивні моменти проекту нового Закону України «Про вищу освіту» та висвітлено проблемні місця, які потребують детального перегляду, вивчення пропозицій щодо їх усунення. У цьому ракурсі запропоновано вдосконалити законодавчу базу шляхом розробки документів стосовно децентралізації управління вищою освітою, надання ВНЗ максимальної автономії та можливості самоврядування, покращення якості освіти; вирішення питань дублювання функцій на різних рівнях та гілках управління тощо. Акцентовано увагу на важливих аспектах, які потребують законодавчого закріплення: підвищення компетентності управлінців державного, регіонального рівнів та керівників ВНЗ, аналіз і оцінка їх діяльності, яка має суттєвий вплив на розвиток держави через модернізацію освітньої сфери; законодавче закріплення відповідальності за якість надання освітніх послуг, виконання законодавства в освітній галузі та ін. Визначено та доведено важливість застосування організаційно-правового механізму державного регулювання розвитку вищої освіти. Проаналізовано законодавчі, фінансово-економічні важелі та державну ідеологію, як такі, що сприятимуть впливові держави через суб'єктів освітньої діяльності на модернізацію вищої освіти. Розглянуто модернізацію як певну ідеологію, навколо якої будуються конкретні реформи, що ведуть до масштабних якісних змін у державі через взаємозв'язок освіти із культурними, політичними, економічними та іншими інституціями. Встановлено, що модернізація створює засади для оновлення всіх сфер функціонування країни у випадку визначення модернізації системи вищої освіти України, як визначального чинника розвитку всього суспільства. Зосереджено увагу на основних напрямках модернізації вищої освіти України.

Актуалізовано питання інституційного регулювання модернізації вищої освіти. Запропоновано державне регулювання вищої освіти розглядати як діяльність центральних органів державної влади в напрямку створення умов,

пріоритетів та обмежень формування середовища розвитку вищої освіти України.

З'ясовано та доведено, що регулювання модернізації вищої освіти України повинно відбуватися з урахуванням чинників інституційного середовища. Здійснено аналіз впливу правових, економічних, євроінтеграційних, соціокультурних, політичних чинників інституційного середовища на модернізаційні процеси у вищій освіті нашої держави. Зважаючи на структурні і функціональні зміни інституційного середовища розвитку освіти та інші процеси в галузі освіти, вказано на потребу оновлення механізмів інституційного регулювання.

Обґрунтовано визначення модернізації вищої освіти як комплексного процесу реформування існуючих та створення нових політичних, правових, економічних, суспільних та інших інституцій, які безпосередньо впливають на розвиток української вищої освіти.

У **другому розділі** – *«Трансформація механізмів інституційного регулювання вищої освіти: практика країн постсоціалістичного простору»*, базуючись на проведеному аналізі нормативно-правової бази у сфері вищої освіти, програм реформування вищої освіти й інших документів, праць науковців визначено, що вдосконалення освітньої галузі та механізмів інституційного регулювання вищої освіти є важливим завданням Польщі і Росії.

Досліджено зміни механізмів інституційного регулювання вищої освіти Польщі та Російської Федерації, що дало змогу виокремити основні інституції, які визначають хід модернізації вищої освіти. У Польщі, Росії та у нашій державі вагомим є вплив економічних, політичних, правових, соціальних та інших чинників інституційного середовища на трансформаційні процеси в освітній галузі, розвиток яких зумовлює вибір механізмів регулювання модернізації. Констатовано, що Польща та Росія для модернізації вищої освіти використовують фінансово-економічні, політико-правові, організаційно-управлінські механізми у комплексі.

Модернізаційні процеси у політичному устрої Польщі (1989 р.) дали поштовх до вдосконалення правових, фінансово-економічних, організаційно-управлінських механізмів регулювання модернізації вищої освіти країни. Законодавче оформлення здійснено щодо таких аспектів модернізації вищої освіти: децентралізація та відкритість системи самоврядування із залученням громадськості; повернення автономії навчальним закладам; створення Конференції ректорів ВНЗ, яка має право накладати вето на будь-які нормативні документи та рішення, що безпосередньо стосуються змісту та організації навчального процесу. визначає вектори розвитку вищої освіти Польщі, є каталізатором усіх модернізаційних процесів країни у сфері освіти; підтримка приватного освітнього сектора; розмежування впливу різних рівнів управління; врегулювання сфери діяльності громадських організацій тощо.

Зафіксовано зміни шляхом застосування організаційно-управлінського та правового механізмів регулювання: скорочення кількості навчальних закладів з акцентом на потужні регіональні університети, що в процесі навчальної та науково-дослідної роботи зможуть забезпечити необхідну якість вищої освіти; обмеження компетенції Міністерства національної освіти у сфері вищої освіти та центральних органів державної влади й ін. Названі зміни в управлінні вищою освітою у Польщі свідчать про перехід на новий рівень управління – державно-громадський, що паралельно супроводжувався наданням ВНЗ повної автономії.

Звернено увагу на проблеми Польщі, аналогічні до українських, що потребують першочергового розв'язання на рівні держави – вплив демографічного чинника (демографічна криза, міграційні процеси тощо) на розвиток вищої освіти у Польщі. Для зменшення втрат інтелектуального потенціалу нації польські науковці пропонують застосовувати різноманітні механізми регулювання: зміна фінансування освіти, створення кращих умов для праці та наукових досліджень працівників та студентів, налагодження взаємодії між освітою та економікою тощо. Виокремлено ключові проблеми вищої освіти фінансово-економічного плану, які потребують ефективного функціонування фінансово-економічного механізму регулювання: фінансові обмеження; покращення оплати праці наукових працівників; створення більш гнучких механізмів в умовах оплати навчання та її фіксованого рівня; встановлення ефективної системи державного контролю автономних державних та недержавних ВНЗ в умовах зростання їх самостійності; врегулювання умов створення та ліквідації навчальних закладів та ін.

Досліджено досвід регулювання модернізаційних процесів у вищій освіті Росії та показано, що всі дії у цьому руслі спрямовані на те, щоб шляхом застосування механізмів регулювання змінити характеристики вищої освіти, а саме: підвищити якість підготовки тих, хто навчається; вдосконалити структуру підготовки за рівнями та спеціальностями професійної освіти у відповідності до потреб народного господарства й економіки; розвивати самостійність та ініціативу освітніх закладів при одночасному посиленні централізованого управління з неформальним включенням у нього суспільної складової у вигляді дорадчих органів.

Здійснено ґрунтовний аналіз нормативно-правових документів у галузі вищої освіти. Детально проаналізовано програму розвитку освіти в Російській Федерації «Освіта і розвиток інноваційної економіки: впровадження сучасної моделі освіти в 2009-2012 рр.», яка може стати зразком для України в таких напрямках, як соціальна спрямованість, інноваційність, безперервність освіти, законодавчий та фінансовий супровід модернізаційних процесів в освітній сфері та ін. Короткий аналіз процесу та умов створення федеральних університетів у Росії дозволив припустити, що успішне виконання ними запланованих завдань допоможе виходу російської вищої освіти на світовий рівень. Цьому сприяє і

значна фінансова підтримка держави. Такі факти підкреслюють, що вища освіта у Росії посідає провідне місце у масштабних планах державного рівня та є основою всіх модернізаційних процесів у Російській Федерації.

Зазначено, що досвід Росії та Польщі є цінним для реформування української освіти й виокремлено ті проблеми, роль регулятивного впливу держави у напрямку подолання яких шляхом створення сприятливого інституційного середовища є незаперечною: забезпечення повної доступності вищої освіти і вирівнювання шансів на освіту для громадян; стимулювання наукових досліджень, розвитку ВНЗ та реалізації наукової політики й політики у сфері наукових досліджень при співпраці з відповідними інституціями, що в них зацікавлені; відповідальність держави за вдосконалення нормативно-правової бази в галузі освіти; розширення самостійності, автономії навчальних закладів у виборі програм, змісту навчання, розвитку самоуправління, залученні студентів до управління ВНЗ тощо; призупинення процесу «відтоку мізків» із держави; реалізація антикризових заходів у галузі освіти; диверсифікація вищої освіти; створення механізмів зворотнього зв'язку освіти з суспільством, тобто системи зовнішньої оцінки діяльності у сфері освітніх послуг; удосконалення механізму багатоканального фінансування; підвищення різнобічної активності держави у напрямку модернізації освіти тощо; покращення ефективності діяльності навчальних закладів шляхом збільшення законних можливостей для здійснення власної кадрової політики, оплати праці та визначення завдань для наукових працівників; зменшення протиборства між державними та недержавними ВНЗ шляхом надання спільних прав для всіх типів навчальних закладів.

Акцентовано, що нове коло розвитку української вищої освіти має ґрунтуватися на системній і відповідальній державній освітній політиці, вивченні впливу правових, політичних, євроінтеграційних, фінансово-економічних, соціокультурних та інших інституцій на модернізаційні процеси у вищій освіті України. Одним із шляхів здійснення державного регулювання розвитку вищої освіти є осмислення та продумане застосування в українських реаліях досягнень досліджуваних країн з урахуванням відмінностей систем освіти в цих країнах та різниці у впливах чинників інституційного середовища на модернізаційні процеси в освітній сфері, що визначає можливості ефективного застосування у процесі модернізації тих чи інших механізмів регулювання.

У **третьому розділі** – *«Удосконалення механізмів інституційного регулювання вищої освіти України»* – обґрунтовано пріоритетність освітньої галузі в інституційному регулюванні; ідентифіковано ключові чинники впливу на механізми інституційного регулювання вищої освіти й розроблено пропозиції щодо вдосконалення механізмів інституційного регулювання модернізації вищої освіти.

Констатовано, що сьогодні відбувається процес перетворення вищої освіти в рушійну силу розвитку людства, в один із важливих чинників розвитку цивілізації. Виходячи із факту, що освіта є фактором визначення майбутнього людини, а відтак – економіко-політичного, морального, духовного потенціалу суспільства й цивілізації загалом, автором доведено пріоритетність для державного будівництва освітньої сфери. Думки дослідника обґрунтовано тим, що: розвиток освіти є комплексним напрямом діяльності, оскільки у здійсненні державної освітньої політики беруть участь усі складові державного механізму як по горизонталі, так і по вертикалі, держава регулює процеси у сфері освіти за допомогою різних органів, які в цілому складають систему суб'єктів регулювання у сфері освіти; здійснювана Україною освітня функція має свій предмет, тобто коло суспільних відносин у сфері освіти, на які зі сторони держави здійснюється регулятивний вплив – педагогічні, організаційні, управлінські, ряд конституційно-правових, трудових, сімейних та інших правовідносин, що знову ж таки підтверджує комплексний напрям впливу освіти на інші інституції; розвиток освіти – це обов'язок, здатність та потенційні можливості досягати державою певних завдань та цілей як у галузі освіти, так і в інших сферах країни.

Обґрунтовано пріоритетність вищої освіти та її провідну роль у покращенні інституційного середовища України, оскільки якість вищої освіти визначає конкурентоспроможність країни, через вплив політико-правових, економічних, соціокультурних, технологічних та інших чинників, які можуть забезпечити конкурентоздатність української вищої освіти та зміцнити її роль.

У дослідженні доведено вплив домінантних у суспільстві соціокультурних, економічних, політико-правових та інших інституцій на модернізаційні процеси у вищій освіті України й підсумовано, що досконала система інституційного регулювання здатна грамотно, гнучко і миттєво реагувати на зміни, спроможна запобігти негативним тенденціям розвитку держави.

Автором проведена ідентифікація ключових чинників (економічних, політико-правових, соціокультурних, демографічних, географічних та ін.) на вищу освіту, які стали поштовхом до адаптації методики ЕТОМ-аналізу до освітнього середовища. У розділі опрацьовано результати опитування за методикою впливу загроз і можливостей макросередовища – ЕТОМ-аналізу, відповідно до яких сформульовано пропозиції щодо вдосконалення механізмів інституційного регулювання вищої освіти. За результатами дослідження засвідчено факт наявності значної кількості проблем економічного, соціокультурного, політико-правового, технологічного, конкурентного, географічного та демографічного характеру, що суттєво знижують можливості втілення ідей модернізації вищої освіти та вимагають оновлення механізмів інституційного регулювання.

Аналіз результатів дослідження дозволив констатувати наявність суттєвих загроз із компонентів економічного та політико-правового чинників. Найбільшими загрозами із компонентів політико-правового чинника є політична нестабільність у державі (3119 балів), стан державної політики щодо покращення інвестиційної привабливості української освіти, модернізації нормативно-правових та організаційно-економічних механізмів, які сприятимуть збільшенню позабюджетних надходжень в освіту (2537 балів), рівень адаптованості нормативно-правової бази до євроінтеграційних освітніх процесів (1770 балів); із компонентів економічного фактора – рівень фінансування освіти (2538 балів), заробітна плата працівників освіти (2084 бали), економічна ситуація в країні (1644 бали).

Окрім реальних загроз для розвитку вищої освіти, що потребують термінового реагування відповідних органів державного управління висвітлено значний потенціал можливостей, що на сьогодні вже мають тенденцію розвитку та визначаються науковцями як позитивні аспекти. У соціокультурному чиннику – це особистісна орієнтація в освіті у поєднанні з гармонійним розвитком особистості, суб'єкт-суб'єктні відносини, збереження та відродження національних традицій, цінностей, гуманізація та демократизація освітнього процесу; у політико-правовому – право ВНЗ на здійснення функції ініціатора розвитку та активного учасника соціально-економічного, науково-технічного та суспільно-політичного життя країни; у технологічному – це систематична розробка державних інноваційних програм, проектів у науково-технічній галузі, державний пріоритет розвитку науки і техніки; у конкурентному – модернізація освітньої системи, врахування феномену «старіння знань», осучаснення організації навчально-виховного процесу тощо. Як позитивний, так і негативний вплив на розвиток освітньої галузі мають також компоненти демографічного та географічного чинників.

Опрацьовані матеріали дослідження дають підставу стверджувати, що для виходу вищої освіти на європейський рівень потрібно модернізувати вищу освіту України та вдосконалювати політико-правовий, організаційно-управлінський, фінансово-економічний механізми інституційного регулювання. Одним із комплексних механізмів, що допоможе вирішити низку питань як економічного, так і політичного, соціального та іншого характеру є покращення інвестиційної привабливості України, що повинно відобразитися у державній економічній політиці.

ВИСНОВКИ

Дослідження механізмів інституційного регулювання модернізації вищої освіти України, аналіз та узагальнення його результатів підтверджують, що вихідну методологію обрано правильно, поставлені завдання виконано, мету дисертації досягнуто, гіпотезу, покладену в основу дослідження, підтверджено.

Результати дисертаційної роботи дали змогу сформулювати висновки і розробити рекомендації, що мають теоретичне і практичне значення.

1. Автором досліджено підхід до становлення освітньої політики держави. Враховуючи всі компоненти впливу на освітню галузь та систему управління нею, що становить національний та наднаціональний компоненти впливу, розроблено пропозиції щодо розвитку інфраструктури державно-громадського управління освітою, що включає підрозділи, які за суттю своєї діяльності розширюють можливості державної системи управління. Запропоновано розглядати освітню політику як цілеспрямовану, поєднану з активною інноваційною політикою країни діяльність суспільства, державних та міжнародних органів й установ управління освітою, спрямовану на національну систему освіти з метою побудови нової, заснованої як на національних освітніх традиціях, так і на сучасних позитивних світових тенденціях розвитку освіти, моделі освітньої системи, що відповідає актуальним і перспективним потребам особи, суспільства і держави. Доведено вплив правових, економічних, євроінтеграційних, соціокультурних, політичних чинників інституційного середовища на ефективність механізмів інституційного регулювання модернізації української вищої освіти, на дії держави щодо визначення характеру і темпів трансформаційних процесів у освітній галузі.

2. Здійснено науково-теоретичний аналіз організаційно-правового механізму державного регулювання розвитку вищої освіти. Продовжено аналітико-синтетичну роботу з вивчення правового механізму впливу держави на вищу освіту, результати якої дають змогу засвідчити, що попри суттєвий прогрес змістової наповненості нормативно-правових документів у галузі вищої освіти, прийнятих за останні роки з метою її розвитку, продовжують спостерігатися факти повільної адаптації законодавства освітньої галузі до європейських вимог, наявності суперечливих, неоднозначних тлумачень, відсутності чіткого моніторингу виконання та відповідальності за невиконання законодавства.

У процесі дослідження правового механізму регулювання вищою освітою виявлено та обґрунтовано позитивні й негативні аспекти проекту Закону України «Про вищу освіту», проаналізовано чинні нормативно-правові документи, систематизовано освітнє законодавство України за кількістю та типом, станом документів, часом їх прийняття органами влади, співпрацею України з іншими країнами та міжнародними організаціями. Проведений аналіз дозволяє акцентувати увагу на необхідності нормативно-правового підґрунтя для таких аспектів державного управління вищою освітою, як децентралізація, налагодження ефективного державно-громадського управління вищою освітою, автономія ВНЗ, стимулювання роботодавців до взаємодії з ВНЗ, підвищення компетентності управлінців державного, регіонального рівнів та керівників ВНЗ, моніторинг діяльності ВНЗ, працевлаштування випускників та ін.

Досліджено організаційну сторону організаційно-правового механізму державного управління як сукупності виконавчо-розпорядчих та консультативно-дорадчих суб'єктів, які здійснюють вплив на модернізаційні процеси в освітній галузі шляхом застосування законодавчих, фінансово-економічних важелів та державної ідеології.

3. Актуалізовано та обґрунтовано потребу вивчення інституційного регулювання модернізації вищої освіти у контексті впливу чинників інституційного середовища. Запропоновано «інституційне регулювання освіти» розглядати як цілеспрямовану діяльність органів публічної влади, що впливає на розвиток освіти в напрямку вдосконалення всіх компонентів освітньої системи, зв'язків між суб'єктами освітньої діяльності, взаємовідносин між системою освіти України та світовими освітніми системами; системами соціального захисту безпосередніх учасників освітньої діяльності тощо з урахуванням впливу політичних, правових, економічних, соціокультурних інститутів. Підсумовано, що суть модернізації вищої освіти – оновлення або формування нових інституцій, що створюють умови для модернізації освіти через застосування ефективно діючих механізмів інституційного регулювання на сучасних засадах принципів освітньої політики шляхом урахування впливу на вищу освіту політичних, правових, економічних, соціокультурних й інших чинників.

4. Опрацьовано нормативно-правові документи, програми, публікації науковців щодо трансформаційних процесів у механізмах інституційного регулювання модернізації вищої освіти в Польщі та Російській Федерації. Визначено основні інституції що визначають хід модернізації вищої освіти. У Польщі, Російській Федерації та у нашій державі визначальним у трансформаційних процесах освітньої галузі є вплив економічних, політичних, правових, соціальних чинників інституційного середовища, розвиток яких зумовлює вибір механізмів регулювання процесу модернізації. Констатовано, що Польща та Росія для модернізації вищої освіти використовують фінансово-економічні, політико-правові, організаційно-управлінські механізми у комплексі. Виокремлено інформативні аспекти для реформування державного управління вищою освітою в нашій державі й здійснено порівняльний аналіз ефективності впровадження ідей модернізації в практику України, Польщі та Росії. Основні з них стосуються доступності вищої освіти, стимулювання наукових досліджень та розвитку ВНЗ, відповідальності держави за вдосконалення нормативно-правової бази в галузі освіти, розширення самостійності навчальних закладів, забезпечення якості вищої освіти, підтримки активного впливу громадськості на освітню сферу, вдосконалення механізму багатоканального фінансування, призупинення процесу «відтоку мізків» з держави тощо.

5. Проведено науково-практичне обґрунтування виділення освіти як пріоритетної сфери інституційного регулювання. За основу взято низку ознак пріоритетності вищої освіти в сучасній Україні: модернізація вищої освіти – це комплексний напрям діяльності України у сфері освіти та запорука результативності здійснення трансформаційних процесів в інших, пріоритетних для країни напрямах; освітня функція – одна з найважливіших і пріоритетних функцій країни, яка має свій предмет, тобто сукупність адміністративно-правових, педагогічно-правових відносин, конституційно-правових, трудових, сімейних та інших правовідносин (що знову ж таки засвідчує комплексний характер освітніх відносин у сфері освіти), на які зі сторони держави здійснюється регулятивний вплив.

6. Ідентифіковано економічні, політико-правові, соціокультурні, демографічні, географічні, технологічні та конкурентні чинники, які всесторонньо відображають вплив макросередовища на вищу освіту, та проаналізовано їх вплив на освітню систему України. Адаптовано до освітнього середовища методика ЕТОМ-аналізу – матричний метод аналізу загроз і можливостей макросередовища, яка раніше не використовувалася для виявлення впливу можливостей і загроз макросередовища на вищу освіту.

7. Опрацьовано результати опитування за методикою визначення впливу загроз і можливостей макросередовища – ЕТОМ-аналізу – відповідно до яких сформульовано шляхи удосконалення механізмів інституційного регулювання вищої освіти. За результатами дослідження засвідчено наявність значної кількості проблем економічного, соціокультурного, політико-правового, технологічного, конкурентного, географічного та демографічного характеру, що суттєво знижують можливості втілення ідей модернізації вищої освіти та вимагають оновлення механізмів інституційного регулювання. Водночас висвітлено значний потенціал можливостей, що на сьогодні вже мають тенденцію розвитку (особистісна орієнтація в освіті у поєднанні з гармонійним розвитком особистості, суб'єкт-суб'єктні відносини, збереження та відродження національних традицій, гуманізація та демократизація освітнього процесу, право ВНЗ на здійснення функції ініціатора розвитку та активного учасника життя країни; систематична розробка державних інноваційних програм, проєктів у науково-технічній галузі та ін.).

Констатовано, що для виходу вищої освіти на європейський рівень потрібно модернізувати вищу освіту України та вдосконалювати політико-правовий, організаційно-управлінський, фінансово-економічний механізми інституційного регулювання цього процесу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Баран М. П. Нормативно-правове забезпечення розвитком вищої школи за роки незалежності / М. П. Баран // Університетські наукові записки : часопис

- Хмельницького університету управління та права. – 2008. – № 4 (28). – С. 324-331.
2. Баран М. П. Симбіоз освіти та економіки в Україні через призму державного управління / М. П. Баран // Теорія та практика державного управління : зб. наукових праць. – Х : ХарPI НАДУ «Магістр». – 2009. – Вип. 1 (24). – С. 296-305.
 3. Баран М. П. Нова парадигма управління вищою освітою з врахуванням кризових моментів традиційної освітньої системи / М. П. Баран // Науковий вісник Академії муніципального управління. – Серія «Управління»: Державне управління та місцеве самоврядування / за заг. ред. В. К. Присяжнюка, В. Д. Бакуменка. – К. : Видавничо-поліграфічний центр Академії муніципального управління. – 2009. – Вип. 2 (8). – С. 134-142.
 4. Баран М. П. Аналіз впливу макросередовища на трансформаційні процеси управління вищою освітою / М. П. Баран // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2010. – № 2. – С. 239-245.
 5. Баран М. П. Освітня політика України в умовах глобалізації / М. П. Баран, Д. І. Дзвінчук // Вісник державної служби України. – 2010. – № 2. – С. 49-56.
 6. Баран М. П. Інвестиції в освіту як пріоритетний напрям державного управління модернізацією вищої освіти [Електронний ресурс] / М. П. Баран // Сайт Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. – Режим доступу : Публічне адміністрування: теорія та практика. – 2010. – Випуск 2 (4) // http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Patp/2010_2/10bmrpmvo.pdf
 7. Баран М. П. Моніторинг навчального процесу, як напрям вивчення фахової дієздатності персоналу / М. П. Баран // Наука та практика – 2007 : збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції [кол. авт] : тези доп. – Полтава, 2007. – С. 13-16.
 8. Баран М. П. Рівні діяльності керівника-менеджера ВНЗ третього тисячоліття / М. П. Баран // Вища освіта України : Тематичний випуск «Безперервна освіта в Україні: реалії та перспективи» : тези доп. – К. : Інститут вищої освіти АПН України. – 2008. – № 4, Додаток 1.– С. 45-48.
 9. Баран М. П. Вплив глобальної вищої освіти на формування нового портрету керівника-менеджера ВНЗ / М. П. Баран // Політико-правове забезпечення державної служби в органах місцевого самоврядування : збірник доповідей щорічних Всеукраїнських громадських слухань (24-25 вересня 2009 року). – Одеса : «Юридична література». – 2009. – С. 274-280.
 10. Баран М. П. Перспективи розвитку освітньої політики України в умовах глобалізації / М. П. Баран, Д. І. Дзвінчук // Наукові праці. Державне управління. Політологія : науково-методичний журнал. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – Т. 125, Вип. 112. – С. 90-93.

11. Баран М. П. Перспективи розвитку науково-дослідного сектора освіти України в умовах глобалізації / М. П. Баран // Державне управління та місцеве самоврядування : Х Міжнар. наук. Конгрес (26 березня, 2010 р.) : тези доп. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2010. – С. 362-363.

12. Баран М. П. Модернізація вищої освіти України: роль Міжнародних організацій / М. П. Баран // Інноваційні процеси економічного і соціально-культурного розвитку: Вітчизняний та зарубіжний досвід : міжнародна конференція молодих учених і студентів : тези доп. – Тернопіль : ТНЕУ, 2010. – С. 312-315.

13. Баран М. П. Державні механізми регулювання розвитку вищої освіти України / М. П. Баран // Управління розвитком: збірник наукових робіт : тези доп. – Х : Видавництво ХНЕУ. – 2010. – № 8 (84). – С. 5-6.

14. Баран М. П. Модернізація соціокультурного механізму державного управління вищою освітою / М. П. Баран // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. – Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія : зб. наукових праць / ред. рада : В. П. Андрущенко (голова) ; М-во освіти і науки, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К. : Видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. – Вип. 25 (38). – С. 73-77.

АНОТАЦІЇ

Баран М. П. Модернізація вищої освіти України: механізми інституційного регулювання. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. – Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу. – Івано-Франківськ, 2011.

У дисертації висвітлено теоретичні та організаційно-правові засади модернізації вищої освіти України на початку ХХІ століття. Актуалізовано питання інституційного регулювання модернізації вищої освіти. Здійснено аналіз впливу чинників інституційного середовища на вищу освіту України та механізми інституційного регулювання модернізації вищої освіти. Охарактеризовано зміни механізмів інституційного регулювання вищої освіти у Польщі та Росії. Проведено науково-практичне обґрунтування виділення освіти як пріоритетної сфери інституційного регулювання. Опрацьовано результати опитування за методикою ЕТОМ-аналізу, відповідно до яких запропоновано шляхи удосконалення механізмів інституційного регулювання вищої освіти України.

Ключові слова: механізми інституційного регулювання, інституційне середовище розвитку вищої освіти, модернізація вищої освіти, ЕТОМ-аналіз.

Баран М. П. Модернизация высшего образования Украины: механизмы институционального регулирования. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата наук государственного управления по специальности 25.00.02 – механизмы государственного управления. – Ивано-Франковский национальный технический университет нефти и газа. – Ивано-Франковск, 2011.

В диссертации проанализированы теоретические и организационно-правовые основы модернизации высшего образования Украины. Доказано влияние правовых, экономических, евроинтеграционных, социокультурных, политических факторов институциональной среды на эффективность механизмов государственного регулирования модернизации высшего образования в нашем государстве. В процессе исследования правового механизма регулирования высшего образования автор подчеркивает позитивные и негативные аспекты проекта Закона Украины «О высшем образовании», анализирует действующие нормативно-правовые документы, систематизирует образовательное законодательство Украины по количеству и типу, состоянию документов, времени их принятия органами власти, сотрудничеству Украины с другими странами и международными организациями.

Охарактеризована организационная сторона организационно-правового механизма как совокупности исполнительно-распорядительных и консультативно совещательных субъектов, которые осуществляют влияние на модернизационные процессы в образовательной отрасли путем применения законодательных, финансово-экономических рычагов и государственной идеологии. Актуализирована и обоснована потребность изучения институционального регулирования модернизации высшего образования в контексте влияния факторов институциональной среды. Предложена собственная трактовка понятия «институциональное регулирование образования».

Автор приходит к выводу, что цель модернизации высшего образования – обновление или формирование новых институций, которые создают условия для модернизации образования путем применения эффективно действующих механизмов институционального регулирования, основанных на современных принципах образовательной политики, через выявление влияния на высшее образование политических, правовых, экономических, социокультурных и других факторов.

Проанализированы нормативно правовые документы, программы, публикации научных работников относительно трансформационных процессов в механизмах институционального регулирования модернизации высшего образования в Польше и Российской Федерации. Выделены информативные аспекты для реформирования государственного управления высшим образованием в нашем государстве, осуществлен сравнительный анализ

эффективности внедрения идей модернизации в практику Украины, Польши и России.

Предложено научно-практическое обоснование выделения образования как приоритетной сферы институционального регулирования. Адаптировано к образовательной среде методика ЕТОМ-анализа, которая раньше не использовалась для выявления влияния возможностей и угроз макросреды на высшее образование. Проанализированы результаты опроса по методике анализа угроз и возможностей макросреды – ЕТОМ-анализ, в соответствии с которыми сформулированы пути усовершенствования механизмов институционального регулирования высшего образования.

Результаты исследования позволили сформулировать проблемы экономического, социокультурного, политико-правового, технологического, конкурентного, географического и демографического характера, которые существенно снижают возможности воплощения идей модернизации высшего образования и создают препятствия в использовании механизмов институционального регулирования.

Ключевые слова: механизмы институционального регулирования, институциональная среда развития высшего образования, модернизация высшего образования, ЕТОМ-анализ.

Baran M.P. Modernization of Higher Education in Ukraine: mechanisms of institutional regulation. – Manuscript.

Dissertation for a degree of Candidate of Science in Public Administration speciality 25.00.02 – mechanisms of public administration. – Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas. – Ivano-Frankivsk, 2011.

The thesis analyses theoretical, procedural and institutional aspects of modernizing higher education in Ukraine and brings the issue of its institutional regulation into focus. The study shows how different factors of institutional environment influence higher education in Ukraine and the mechanisms of institutional regulation of its modernization. The thesis characterizes transformations in mechanisms of institutional regulation of higher education systems in Poland and the Russian Federation. The author suggests scientific and practical grounds to define education as a top-priority field of institutional regulation. The thesis also interprets the results of ETOM-analysis poll and offers methods to improve the mechanisms of institutional regulation of higher education in Ukraine.

Key words: mechanisms of institutional regulation, institutional environment of higher education, modernization of higher education, ETOM-analysis.